

Minderjarigen en leeftijdsdiscriminatie

Lieven De Rycke, Jeroen Van Broeck

Vanuit het perspectief van leeftijdsdiscriminatie werd het Kinderrechtencommissariaat gevraagd om een bijdrage te leveren over 'minderjarigen'. Op zich lijkt dit vanzelfsprekend; het commissariaat buigt zich inderdaad over de belangen van minderjarigen. Maar bij nader inzien is het toch treffend. Men gaat er per definitie vanuit dat een hele categorie mensen op basis van leeftijd gediscrimineerd wordt door een specifieke regelgeving en bijbehorend globaal statuut.

In dit artikel proberen we dan ook in eerste instantie even stil te staan bij de oorsprong van dergelijke 'vanzelfsprekendheid'. Na een kritische beschouwing proberen we te focussen op een aantal specifieke aspecten van leeftijdsgrenzen en minderjarigen. Hierbij gaan we meer bepaald in op regelgeving die een onderscheid maakt tussen minderjarigen onderling op basis van leeftijd. We zullen het hebben over het gebruik van leeftijdsgrenzen om aan minderjarigen een bepaalde 'handlingsbekwaamheid' toe te kennen. Om dit te beoordelen, geven we een kort overzicht van de gehanteerde leeftijdsgrenzen in een aantal materies. Dit zou moeten toelaten om deze regelingen te vergelijken. We willen uiteindelijk nagaan of en in welke mate ze werkelijk iets zeggen over de capaciteiten van minderjarigen, dan wel een beoordeling zijn door volwassenen of hun vooroordeel inhouden over de capaciteiten van minderjarigen.

KINDERTIJD ALS SOCIAAL CONSTRUCT

De discussie over de positie van minderjarigen is niet nieuw. Al vanaf 1750, ten tijde van de

Verlichting, is men onder invloed van het vooruitgangdenken minderjarigen meer en meer gaan beschouwen als de 'toekomst van morgen'.⁽¹⁾ Tot dan golden ze als een soort 'volwassenen in zakformaat' en niet als een afzonderlijke categorie, doordat ze onder meer een wezenlijke bijdrage tot het gezinsinkomen leverden door arbeid.⁽²⁾ Onder

Lieven De Rycke (r.) werkt als onderzoeker op het Kinderrechtencommissariaat en volgt de leefsituatie van minderjarigen op.

Jeroen Van Broeck (l.) werkt als jurist op het Kinderrechtencommissariaat en volgt de wetgeving aangaande minderjarigen op.

invloed van de modernisering beginnen minderjarigen vanaf de zeventiende eeuw steeds meer anders benaderd te worden dan volwassenen. Vanaf toen zag men hen als een onmisbaar potentieel voor de toekomst van de 'maakbare' maatschappij. Mee onder invloed van de Romantiek kregen minderjarigen ook steeds meer een eigen afgezonderde kindertijd. Er wordt een aparte leefwereld voor minderjarigen 'geconstrueerd', waarbij ze als het ware verplicht worden op een 'pedagogisch eiland' te verblijven, niet om deel te nemen aan de samenleving maar - integendeel - om zich op het latere leven in de maatschappij voor te bereiden.⁽³⁾ Dit 'anders zijn' van minderjarigen werd door een actieve beschermende inmenging van de overheid in het begin van de twintigste eeuw nog verder geïnstitutionaliseerd ondermeer door het uitvaardigen van de eerste kindwetten evenals door de invloed van de geneeskunde en de filantropie.⁽⁴⁾ Daarna merken we nog slechts marginale wijzigingen op in dit sociaal geconstrueerde kindbeeld. Er zet zich gedurende de twintigste eeuw een verdergaande infantilisering door. Steeds meer ging men uit van de idee dat minderjarigen een kostbaar 'product' zijn. Ze moeten beschermd worden om de in het vooruitzicht gestelde maatschappij vorm te geven. Onderwijs en andere (kind)voorzieningen worden veralgemeend; kennis verwerven en zich intellectueel ontwikkelen worden centrale begrippen in de opvoeding van minderjarigen. De sociale wetenschappen beginnen zich in deze periode dan ook vooral toe te leggen op wat kinderen allemaal moeten leren van volwassenen, hoe ze dat moeten doen en hoe ze die-

nen voorbereid op hun plaats als volwassenen in de samenleving van de toekomst.

Vele volwassenen zien tot op vandaag de kindertijd dan ook als een voorbereidingsfase of een overgangsfase naar de volwassenheid. Hierdoor hebben ze de neiging om minderjarigen enkel als onverantwoord, incompetent en afhankelijk van volwassenen te beschouwen. Doordat deze 'onverantwoorde personen' in eerste instantie moeten beschermd worden, is de beschermingsgedachte toonaangevend terug te vinden in de rechtspositie van de minderjarigen in onze maatschappij. In hun 'eigen belang' moeten ze op een zijspoor staan toekijken. Volwassenen gaan er te vlug en te vaak vanuit dat minderjarigen nog geen plaats hebben binnen de samenleving.

Ze zijn nog niet 'volwassen' en worden dan ook maar beter geweerd uit de ruimere sociale, economische en politieke processen.

Dit naar de rand dringen kan er niet alleen toe leiden dat minderjarigen zich overbodig gaan voelen.⁽⁵⁾ Er vloeit ook uit voort dat alle minderjarigen over één kam geschoren worden en dat regelgeving over 'de minderjarige' zelden of nooit oog heeft voor de eigenheid van elk individu op zich of voor de verscheidenheid tussen minderjarigen als groep. Wel merkt men in de regelgeving de laatste decennia een evolutie naar een meer gedifferentieerd onderscheid tussen minderjarigen onderling, waarbij bepaalde leeftijdscategorieën specifieke juridische bekwaamheden toegekend krijgen. Maar ook hier is het probleem dat men individuele competenties van minderjarigen negeert. En dit onder invloed

De Rycke & Van Broeck

De wetgever ver-richt vaak natte vin-gerwerk bij het bepalen van leef-tijdsgrenzen en heeft dikwijls wei-nig voeling met de sociale werkelijkheid van minderjari-gen vandaag.

”

van de ontwikkelingstheorieën die sterk leeftijdsgebonden fasen inbouwen om te bepalen tot wat een minderjarige in staat is. Kortom, men laat weinig ruimte voor de individuele vermogens van minderjarigen. Vaak worden hun vaardigheden veeleer onderschat. Daarnaast blijkt de wetgever er andere bekwaamheden bij dezelfde leeftijdscategorieën op na te houden om minderjarigen te beschermen (geen seks onder de zestien!) dan om ze te laten deelnemen aan het maatschappelijk leven (stemrecht op zestien?). Met andere woorden, enerzijds worden minderjarigen beschermd tegen de wereld van de volwassenen omwille van hun specifieke behoeften, anderzijds functioneert diezelfde maatschappij volgens principes die weinig rekening houden met minderjarigen omdat zij amper een inbreng kunnen doen.

Het mag dan al waar zijn dat het individuele kind ooit wel een volwassene wordt, tegelijk blijft de categorie minderjarigen steeds bestaan als een onderdeel van de samenleving.⁽⁶⁾ Wij zeggen dan ook dat 'het kind-zijn' een onderdeel is van de maatschappij en dat minderjarigen daar daadwerkelijk ook aan moeten kunnen deelnemen. Hun activiteiten zijn immers niet alleen constructief en geïntegreerd met die van volwassenen. Hun levensomstandigheden worden bovendien evenzeer fundamenteel bepaald door dezelfde economische, politieke en sociale krachten als die van volwassenen.

Vooraleer vanuit de 'kinderrechtenbeweging' wordt het sociaal geconstrueerde kindbeeld sterk in vraag gesteld en gereconstrueerd. Voornaamste eis als uitgangspunt daarbij is

De Rycke & Van Broeck

Het is voor minderjarigen essentieel dat alle fundamentele mensenrechten erkend worden evenals het recht op zelfstandige uitoefening ervan.

”

de principiële gelijkwaardigheid van alle mensen, zonder discriminatie volgens leeftijd. Het is voor minderjarigen dan ook essentieel dat alle fundamentele mensenrechten erkend worden evenals het recht op zelfstandige uitoefening ervan. Dit houdt de erkenning in van de autonomie en het zelfbeschikkingsrecht van minderjarigen alsook de erken-

ning als volwaardige personen in rechte. De kinderrechtenbeweging wenst niet dat minderjarigen een identieke behandeling krijgen als volwassenen (assimilatie), maar wel dat minderjarigen de garantie hebben dat ze zichzelf kunnen zijn en aldus tot hun rechten kunnen komen.⁽⁷⁾ En dat hun behoeften, belangen en kwaliteiten erkend en niet geschonden worden. Minderjarigen niet meer isoleren van situaties in de maatschappij of meer inspelen op hun behoeften kan bovendien positieve effecten hebben voor alle leden van de samenleving. Concreet houdt dit onder meer in dat met al hun rechten dient rekening gehouden. Niet enkel beschermende maatregelen, maar ook participatieve rechten moeten in regelgeving omgezet worden. Maar al te vaak merken we dat men die stiefmoederlijk behandelt.

LEIDRAAD: INTERNATIONAAL VERDRAG RECHTEN VAN HET KIND

Vooraleer we nagaan hoe het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind omgaat met leeftijden en de participatie van minderjarigen, staan we even stil bij het verdrag zelf: het basisinstrument als het aankomt op de rechten van minderjarigen. Het is een omvattend document dat op zeer ruime wijze de rechten van minderjarigen beschrijft:

beschermingsrechten, rechten op bepaalde dienstverlening en rechten inzake participatie (klassiek de drie P's genoemd: protectie, provisie, participatie). Het werd op 20 november 1989 aangenomen door de algemene vergadering van de Verenigde Naties en is het ruimst en snelst geratificeerde mensenrechtenverdrag ooit.⁽⁶⁾

De Rycke & Van Broeck

In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind wordt eigenlijk heel weinig gebruik gemaakt van leeftijdsgrenzen.

”

in te vullen. Als algemene leidraad wordt enkel meegegeven dat hierbij rekening dient gehouden met de evoluerende capaciteiten van minderjarigen (zie art. 12, gericht op de ouders: 14.2 en 5.2).

Het sleutelartikel van wat men de participatierechten van minderjarigen noemt, is het artikel

12. Daarin wordt het principe verwoord dat de minderjarige het recht heeft zijn mening te uiten in alle aangelegenheden die hem aanbelangen. Aan deze mening wordt een passend belang gehecht, rekening houdend met de leeftijd en rijpheid van de minderjarige. Hierin erkennen we alvast een voorkeur voor een subjectieve benadering op basis van de mogelijkheden van iedere minderjarige apart. Het gebruik van een objectieve leeftijdsgrens is echter niet *ipso facto* strijdig met deze bepaling.

PRAKTIJK: DE REGELGEVING

Uit het voorgaande is duidelijk gebleken dat minderjarigen gediscrimineerd worden op basis van leeftijd, omdat men ze niet competent acht om volwaardig mee te participeren. Competentie wordt daarbij ook vaak verward met vaardigheden. Dit komt tot uiting in de regelgeving. Minderjarigen krijgen hooguit via een aantal verwarrende maatregelen versoepelingen op hun handelingsonbekwaamheid aangeboden. We proberen een kort overzicht te geven van hoe de wetgever leeftijdsgrenzen gebruikt om aan minderjarigen bepaalde handelingsbevoegdheden toe te kennen. Het is niet onze bedoeling om exhaustief te zijn. Ook beperken we ons niet tot wat strikt juridisch als 'rechtshandeling'

Wat opvalt, is dat er eigenlijk heel weinig gebruik wordt gemaakt van leeftijdsgrenzen. Slechts op twee plaatsen zien we de verwijzing naar een objectieve leeftijdsgrens. Over het algemeen wordt bepaald wat een minderjarige is, in principe is dit een persoon van minder dan achttien jaar (art. 1, zie ook art. 37.a). De tweede plaats met een leeftijdsvermelding betreft de discussie vanaf welke leeftijd minderjarigen mogen ingelijfd worden bij strijdkrachten (art. 38). Onder internationale druk werd hierover een mager compromis bereikt. Terwijl achttien jaar de absolute grens is, stapt men hier van dit principe af en kunnen minderjarigen al vanaf hun vijftiende gerekruteerd worden.

Wil dit zeggen dat het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind zich verzet tegen het onderscheid op basis van leeftijdsgrenzen? Niet echt, want in een aantal bepalingen wordt aan de lidstaten opgedragen om bepaalde leeftijdsgrenzen in hun regelgeving op te nemen. Zo ondermeer wat betreft de minimumleeftijd om betaalde arbeid te verrichten (art. 32.1) of de minimumleeftijd waarop men kan verantwoordelijk gesteld worden voor een strafbaar feit (art. 40.3). Het verdrag laat de lidstaten dus een grote vrijheid om leeftijdsgrenzen in hun regelgeving

wordt beschouwd. We willen enkel een indruk geven van hoe de regelgever minderjarigen ziet en welke leeftijdscriteria de wetgever tot nu toe ten aanzien van hen meende te moeten hanteren.

Het meest fundamentele en mogelijks meest discriminerende principe vinden we terug in het burgerlijk recht waarin minderjarigen alleen al op basis van hun leeftijd per definitie minder kunnen dan meerderjarigen. Minderjarigen zijn namelijk principieel wel rechtsbekwaam, maar tegelijk ook direct handelingsonbekwaam tot hun achttiende verjaardag. Dit wil zeggen dat ze wel rechten hebben, maar dat ze die in principe niet zelfstandig kunnen uitoefenen. Zo heeft een minderjarige wel recht op bescherming van zijn *privacy*, maar als, bijvoorbeeld, zijn ouders zijn briefgeheim schenden, kan hij dit zelf niet aan de kaak stellen. Ook kunnen minderjarigen niet tegen de wil van hun ouders in zedenleer of godsdienst volgen. Dit ondanks het feit dat ze competent geacht worden om hun eigen vrijheid van godsdienst te ontwikkelen. In regel treden hun ouders dus op bij het uitoefenen van hun rechten. We drukken ons erg voorwaardelijk uit omdat er hierop altijd al uitzonderingen zijn aanvaard en de regelgeving deze lijn niet consequent doortrekt. Zo kunnen bijvoorbeeld contracten die minderjarigen aangaan niet zomaar nietig verklaard worden. Dat kan echter wel als blijkt dat de minderjarige in kwestie benadeeld werd. We zien bovendien de laatste decennia meer en meer specifieke bepalingen opduiken die aan minderjarigen vanaf een bepaalde leeftijd de mogelijkheid toekennen om zelfstandig op te treden.

Daartegenover merken we ook dat de hierbij gehanteerde leeftijdsgrenzen niet echt eenduidig zijn. Vraag is of het gebruik van verschillende leeftijdsgrenzen problematisch hoeft te zijn. Strikt juridisch gesproken in ieder geval niet. Een verschillende benadering betekent toch nog niet noodzakelijk een discriminatie? Juridisch is een onderscheiden behandeling van bepaalde categorieën personen niet noodzakelijk een discriminatie indien voor het onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording bestaat. Dit in het licht van het doel en de gevolgen van de overwogen maatregel. Hiermee willen we niet zeggen dat het Arbitragehof de beschreven verschillen in de regelgeving zomaar nietig zal verklaren. Verschillende situaties kunnen verschillend behandeld worden. In de meeste gevallen kan men zeggen dat de feitelijke situaties niet vergelijkbaar zijn en een onderscheiden behandeling dus geoorloofd is.

TWEE SYSTEMEN

De Rycke & Van Broeck

In het burgerlijk recht kunnen minderjarigen alleen op basis van hun leeftijd per definitie minder dan meerderjarigen.

”

In grote lijnen kunnen we zeggen dat er twee systemen zijn. Ofwel erkent men een handelingsbekwaamheid in hoofde van een minderjarige vanaf een bepaalde leeftijd (objectief criterium), ofwel wordt een dergelijke bekwaamheid erkend indien de minderjarige "tot een redelijke

afweging van zijn belang in staat wordt geacht" (subjectieve toets). Beide principes worden door mekaar aangewend en dit leidt tot verwarring.

Zo worden binnen het burgerlijk recht bepaalde objectieve handelingsbekwaamheden van minderjarigen erkend. Meer bepaald bestaat de algemene mogelijkheid dat de

minderjarige door een beslissing van de jeugdrechter 'ontvoegd' wordt vanaf vijftien jaar. In dit geval (mits enkele beperkingen) kan betrokkene dan zelf optreden als zou hij meerderjarig zijn. Deze leeftijd van vijftien jaar zien we terugkomen in het afstammingsrecht. Als een man een kind van vijftien jaar of ouder wil erkennen, moet hij hiervoor diens toestemming hebben. Ook moet een minderjarige vanaf vijftien jaar instemmen met zijn eigen adoptie. Deze leeftijdsgrens zal binnenkort naar twaalf jaar worden gebracht van zodra de nieuwe adoptiewet in werking zal treden.⁹⁾ Dit verschil in leeftijd in materies die niet fundamenteel verschillen (het gaat tenslotte in beide gevallen om het vaststellen van een afstammingsband) geeft aan dat een veranderde tijdgeest en *dito* opvattingen over competenties van minderjarigen zich weerspiegelen in de regelgeving.

Ook in het jeugdrecht vinden we op basis van de verschillende criteria heel wat uiteenlopende leeftijdsgrenzen terug. Zo kan een minderjarige in principe slechts vanaf twaalf jaar in een gesloten gemeenschapsinstelling geplaatst worden omwille van een als misdrijf omschreven feit. Jongens moeten dan weer veertien jaar zijn vooraleer ze kunnen terecht komen in de jeugdgevangenis van Everberg. Eens zestien zijn jongens en meisjes onderhevig aan de zwaarste en meest betwiste maatregel van het jeugdbeschermingsrecht: de 'uithandengeving'. Jongeren die (zwarte) vergrijpen plegen, kunnen daardoor worden doorverwezen naar het volwassenen strafrechtssysteem. Daarnaast hanteert het jeugdrecht ook bepaalde leeftijden om aan de minderjarige zekere bevoegdheden toe te kennen. Zo moe-

ten de minderjarigen in het kader van de buitengerechtelijke jeugdbijstand akkoord gaan met de genomen maatregel vanaf veertien jaar. Zonder die instemming is de buitengerechtelijke hulpverlening zelfs niet mogelijk.

NATTE VINGERWERK

Naast de grote verschillen en verwarrende objectieve leeftijdscriteria wordt van een minderjarige echter nog niet verwacht dat die zelfstandig een gerechtelijke procedure kan opstarten. Betrokkene kan wel gehoord worden in alle (lopende) procedures die hem betreffen. Ook hier staan verschillende regels naast elkaar. Het algemene principe in het gerechtelijk recht is dat een minderjarige 'met het vereiste onderscheidingsvermogen' kan gehoord worden. Dit op vraag van betrokkene zelf of op uitnodiging van de rechter. Het 'vereiste onderscheidingsvermogen' wordt wel steeds door de rechter beoordeeld. Bij een

negatieve evaluatie kan de minderjarige zelf daar niets tegen ondernemen en wordt hij of zij dus niet gehoord. De rechter oordeelt dus almachtig en als vertaling van artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de

Rechten van het Kind geeft deze regel dan ook onvoldoende waarborgen aan de minderjarige.

Naast dit algemeen principe gelden meer specifieke bepalingen voor de jeugdrechter. Als een minderjarige een als misdraad omschreven feit heeft gepleegd en de jeugdrechter wil voorlopige maatregelen nemen, dan is die eerst verplicht de jongere te horen en dit vanaf de leeftijd van twaalf jaar. De minderjarige moet ook steeds vanaf twaalf jaar opgeroepen worden ingeval de jeugdrechter uitspraak moet doen over betwistin-

De Rycke & Van Broeck

Te vaak worden regelingen ingegeven door wat politiek haalbaar is.

”

gen tussen zijn ouders die gaan over zijn persoon, goederen of recht op persoonlijk contact. Dit heeft concreet tot gevolg dat inzake eenzelfde probleem (bijvoorbeeld de omgangsregeling) het spreekrecht van de minderjarigen verschillend geregeld kan worden, afhankelijk van de rechter waarbij de procedure loopt.

Ook binnen andere deeldomeinen van de wetgeving blijkt steeds weer dat de wetgever er verschillende competentiecriteria voor minderjarigen op nahoudt.

- Zo kunnen minderjarigen binnen onderwijs vanaf veertien jaar een veto stellen tegen inzage door hun ouders van hun dossier bij een Centrum voor Leerlingenbegeleiding.
- Binnen het arbeidsrecht merken we dat minderjarigen, die in de regel kunnen gaan werken tussen vijftien en zestien jaar, zelf een arbeidsovereenkomst kunnen afsluiten met uitdrukkelijke of stilzwijgende machtiging van de ouders.
- Binnen het medisch recht moeten minderjarigen vanaf twaalf jaar toestemming verlenen bij het wegnemen van weefsels en organen met het oog op transplantatie. Deze leeftijd werd pas in 2002 vastgelegd, voordien was dit nog vijftien jaar. De vernieuwde wet op de patiëntenrechten voorziet dat minderjarigen zelfstandig kunnen optreden als zij tot een redelijke afweging van hun belangen in staat worden geacht.
- Verder blijkt dat de wetgever enerzijds in principe niet toelaat dat een minderjarige zelfstandig een zichtrekening kan openen (spaar- of depositoboekje kan wel). Anderzijds staat dezelfde wetgever wel toe dat een minderjarige vanaf zestien jaar wel beperkt gelden van een spaar- of depositoboekje op zijn naam kan afhalen.
- De wetgever laat in principe niet toe dat

min-zestienjarigen 'gelegenheden waar gedanst wordt' betreden. Wel wordt hierbij een aantal uitzonderingen voorzien. Zo vallen 'bals zonder winstgevend doel' (dat van de burgemeester?) en danslessen hier niet onder... Een café betreden mag dan weer wel, maar niet alles mag zomaar gedronken worden. Een pintje met vrienden vormt geen probleem vanaf zestien jaar. Een jeneverdje of een o zo populaire 'alcopop' des te meer.

- En wat als jongeren zich afvragen wanneer ze seks mogen hebben? Volgens het strafwetboek zijn seksuele activiteiten met minderjarigen onder de zestien strafbaar. Dit is het gevolg van twee bepalingen. Allereerst wordt in de strafwet gezegd dat een minderjarige van minder dan veertien jaar niet kan instemmen met geslachtsgemeenschap. Dan is er dus steeds sprake van verkrachting, ook al was er feitelijke toestemming van de minderjarige. Dezelfde feiten maken tussen de veertien en de zestien geen verkrachting uit, maar zijn wel strafbaar als aanranding van de eerbearheid. Beneden de zestien wordt een minderjarige dus niet in staat geacht te kunnen instemmen met seksuele handelingen.⁽¹⁰⁾

Uit deze opsomming blijkt niet alleen dat de wetgever vaak natte vingerwerk verricht bij het bepalen van leeftijdsgrenzen. Er blijkt ook uit dat men dikwijls weinig voeling heeft met de sociale werkelijkheid waarin minderjarigen vandaag de dag leven. Zo 'kan' volgens de wet een vijftienjarige geen toestemming geven tot geslachtsgemeenschap, maar kan hij wel beslissen over zijn afstamming (adoptie of erkenning) en het afstaan van organen voor transplantatie. Laatstgenoemde twee beslissingen lijken toch veel zwaardere consequenties te hebben. Geld afhalen van de eigen rekening, een pintje drinken of een discotheek binnenstappen mogen pas vanaf zes-

tien jaar. Stemmen op zestien blijkt echter nog niet politiek haalbaar. Dezelfde leeftijd overigens ten aanzien waarvan men van oordeel is dat 'hardnekkige jeugddelinquenten' dezelfde behandeling kunnen krijgen als hun meerderjarige spitsbroeders.

AFWEGING: SUBJECTIEF CRITERIUM OF OBJECTIEVE LEEFTIJD

Uit het voorgaande blijkt dat om 'bekwaamheden' te bepalen, twee systemen voortdurend door elkaar worden gebruikt: de objectieve, algemeen geldende leeftijd en de subjectieve beoordeling van de eigen capaciteiten van de minderjarige. Naast het feit dat er weinig eenduidigheid bestaat, rijst de vraag welke van de twee criteria de voorkeur verdient.

Voorstanders van het objectieve leeftijds criterium wijzen er vooral op dat het makkelijk toepasbaar is. Het geeft een duidelijk recht vanaf een bepaalde leeftijd. De minderjarige heeft dus meer rechtszekerheid en is niet afhankelijk van de inschatting van zijn capaciteiten door een volwassene. Die zal namelijk verschillen van persoon tot persoon en wordt vooral ingegeven vanuit de eigen mening. Het nadeel van deze regeling is dat de keuze voor een bepaalde leeftijd afbreuk doet aan de verscheidenheid onder minderjarigen zelf. Bepaalde minderjarigen kunnen op hun twaalfde bepaalde situaties al beter inschatten dan anderen op hun zestienste. Dit is trouwens bij volwassenen niet anders.

De keuze op beleidsniveau is in deze ook niet waardevrij. Wat vandaag als 'te jong' geldt, is

dit morgen niet meer. Denken we hierbij maar aan het opnieuw opgestarte euthanasiedebat. Er gaan stemmen op om het recht op euthanasie uit te breiden voor minderjarigen, wat aangeeft dat leeftijdsgrenzen in de regelgeving regelmatig moeten kunnen herzien worden.

Tot slot kan men zich vragen stellen bij de manier waarop de regelgever kiest voor een bepaalde leeftijd. Totnogtoe werden hiervoor niet echt gefundeerde argumenten op basis van gedegen wetenschappelijk onderzoek gebruikt. Een en ander is meestal een gevolg van een 'lukrake' keuze op basis van een politiek compromis. Het voorbeeld van de euthanasie illustreert dit treffend. Zo toont onderzoek bij zeer jonge minderjarigen met leukemie (haast allen jonger dan twaalf jaar) aan dat zij een zeer goed inzicht hebben in hun ziektebeeld, hun behandeling, de nevenwerkingen en zelfs de fatale prognose.⁽¹¹⁾ En dit ondanks het feit dat noch hun ouders, noch het geneeskundig personeel informatie gaven over hun medische toestand. Uit het onderzoek bleek immers dat minderjarigen met dezelfde fatale ziekte onder elkaar allerlei ervaringen uitwisselden en daarbij hun ouders in de waan lieten om zo ten aanzien van hen het afscheidproces draaglijker te maken. Ook recenter onderzoek geeft aan dat minderjarigen meer genuanceerd kunnen denken over levensbeëindiging dan volwassenen vaak veronderstellen.⁽¹²⁾ Bij het invoeren van leeftijdsgrenzen zou men dus wel een degelijke ondersteuning mogen verwachten, zodat een verschillende behandeling op basis van leeftijd wordt gebaseerd op reële, getoetste kennis. Het lukraak en ongemotiveerd

De Rycke & Van Broeck

De opsomming van gebruikte leeftijdsgrenzen en de evolutie ervan toont dat er meerdere maatschappelijke 'vooroordelen' in het spel zijn.

”

bepalen van leeftijdsgrenzen herbergt namelijk te veel risico om discriminatoir te zijn.

Wat nu met het subjectieve criterium, of hoe men de competentie van minderjarigen laat afhangen van de vraag of ze 'tot de redelijke afweging van hun belangen in staat zijn'? Dit principe komt theoretisch het meest tegemoet aan de individualiteit van elke minderjarige en sluit naadloos aan bij de geest van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Nadeel is dan weer dat het aanleiding kan geven tot onzekerheid voor de minderjarige wiens mogelijkheden zullen beoordeeld worden door een individuele volwassene. Het ligt dan ook niet voor de hand om dit criterium zonder meer te verkiezen boven het 'objectieve' criterium. Theoretisch verkiezen we 'tot de redelijke afweging van zijn belangen in staat zijn'. Pragmatische redenen doen echter in vele gevallen kiezen voor een leeftijd, al was het maar om duidelijkheid te scheppen. Hierbij moet men er wel naar streven die veeleer laag te nemen, dit vanuit een emancipatorische visie en conform artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

CONCLUSIE: DE VANZELFSPREKENDHEID

Hoewel de gebruikte leeftijdsgrenzen hier en nu willekeurig en weinig samenhangend lijken te zijn, zijn er vanuit historisch perspectief een aantal vaststellingen te maken. Naast het feit dat men een minderjarige algemeen gesproken tot zijn meerderjarigheid beschouwt als een 'onvolwassene' die geholpen en gestimuleerd moet worden tot 'volwassenheid', kan men vaststellen dat er de laatste jaren steeds meer en meer leeftijds-

grenzen worden ingevoerd om minderjarigen al dan niet bepaalde bekwaamheden toe te kennen. Men lijkt dus meer en meer af te stappen van de idee om minderjarigen als allemaal gelijke individuen te bekijken. Meer en meer onderkent men dat 'de minderjarige' niet bestaat, maar dat er, op basis van leeftijd of capaciteiten, tussen minderjarigen een onderscheid kan worden gemaakt. Verder zien we dat de gebruikte leeftijdsgrenzen de neiging hebben om te 'verlagen'. De regelgever blijkt dus op steeds jongere leeftijd de minderjarige in staat te achten bepaalde handelingen te stellen. Hierbij blijkt evenwel nog vaak de beschermingsgedachte om in het belang van de minderjarige bepaalde zaken op te leggen. Tot slot zien we ook dat de regelgever weinig samenhangend en gefundeerd te werk gaat in het bepalen van leeftijdsgrenzen. Een gedegen visie ontbreekt. Te vaak worden regelingen ingegeven door wat politiek haalbaar is. Leeftijdsverlagende regelgeving om de participatie van minderjarigen te bevorderen ligt dan ook vaak moeilijker.

De opsomming van gebruikte leeftijdsgrenzen en de evolutie ervan toont aan dat er meerdere maatschappelijke 'vooroordelen' in het spel zijn. Zo werkt het ontwikkelingsmodel, waarin de nadruk ligt op een voorgeschreven intellectuele ontwikkeling, nog steeds sterk door om competenties van minderjarigen te beoordelen. Hun veronderstelde onbekwaamheid om gefundeerde beslissingen te nemen is hét argument tegen autonomie en rechtsuitoefening van minderjarigen. De leeftijdsgrenzen lijken daardoor minder de uiting van de werkelijke capaciteiten van minderjarigen, dan wel een discriminerende uiting van wat volwassenen denken dat minderjarigen als capaciteiten hebben. De vraag dient gesteld

of volwassenen wel altijd zo bekwaam handelen. Ook al is die bekwaamheid er niet, toch gaat men ervan uit dat ze die potentieel hebben.

Als ultieme oplossing pleit de 'kinderrechtenbeweging' dan ook voor een radicale wijziging in het beoordelen van de competentie van minderjarigen. In plaats van principieel uit te gaan van hun onbekwaamheden (met daarop een geheel van verwarrende uitzonderingen) zou men evenzeer kunnen vertrekken van de veronderstelling dat zij principieel wél bekwaam zijn en dat in individuele gevallen hun gebrek daaraan moet bewezen worden. Deze fundamentele erkenning van de minderjarige als persoon ligt echter nog veraf.

(1) Van den Bergh, B. (2003), Opvoeding en ontwikkeling: historisch-maatschappelijk perspectief en meta-theoretisch kader. In Van den Bergh, B., Ackaert, L. & L. de Rycke (red.) *Tienertijd; Communicatie, opvoeding en welzijn in context: 10- tot 18 jarigen, ouders en leerkrachten bevraagd*. Antwerpen: Garant, pp. 25-46.

(2) Koops, W. (1992), Is de eeuw van het kind eindelijk voorbij? In *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 47, pp. 264-277.

(3) Van den Bergh, B. (2003), *Idem*.

(4) Van den Bergh, B. (1998), Kindbeeld in context: wisselwerking tussen de maatschappelijke en wetenschappelijke benadering van kinderen. In *Ethiek en Maatschappij*, 1(4), pp. 92-115.

(5) Verhellen, E. (2000), *Verdrag inzake de Rechten van het Kind*. Leuven: Garant.

(6) Qvortrup, J. (1998), Het Kind-zijn als sociaal verschijnsel. Inleiding op een reeks nationale rapporten. In Verhellen, E. (ed.) *Kinderrechtengids*. Gent: MYS & Breesch Uitgevers, pp. 1-37.

(7) Verhellen, E. (2000), *Idem*.

(8) Voor meer informatie: www.unhchr.ch. Alle landen van de wereld, behalve Somalië en de VS, hebben het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind geratificeerd.

(9) Wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, in BS 16 mei 2003. De datum van inwerkingtreding dient nog vastgelegd.

(10) Een paar jaar geleden wou men deze leeftijd wel verlagen, maar in volle post-Dutroux-periode bleek dit niet haalbaar.

(11) Bluebond-Langer, M. (1978), *The private worlds of dying children*. New Jersey: Princeton University Press.

(12) De Wilde, J. (2000), *Een belevings- en attitudeonderzoek bij Vlaamse kinderen omtrent beslissingen rond levenseinde*. Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van licentiaat in de pedagogische wetenschappen, optie orthopedagogiek. Gent: Universiteit Gent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen.